

L'èxit escolar a Catalunya.
Una reflexió en el dur context de la
crisi socioeconòmica

ARTICLES DE REFLEXIÓ

COL·LECCIÓ ARTICLES DE REFLEXIÓ FEDAIA, Federació d'Entitats d'Atenció i d'Educació a la Infància i l'Adolescència

Número 2: **L'èxit escolar a Catalunya.** Una reflexió en el dur context de la crisi socioeconòmica

Edita

FEDAIA, Federació d'Entitats d'Atenció i d'Educació a la Infància i l'Adolescència

www.fedaia.org

fedaia@fedaia.org

Autoria

Xavier Riudor

Coordinació de la col·lecció: FEDAIA

Disseny i maquetació: Laurel XXI

Se'n permet la reproducció, la distribució i la comunicació pública sempre que se'n citi el títol, l'autor i l'editor, i que no es faci amb fins comercials.

Les opinions expressades en aquesta publicació són responsabilitat dels autors i no reflecteixen necessàriament la política i posicionaments de FEDAIA

Dipòsit legal: B 3896-2014

Barcelona, Febrer de 2014

L'èxit escolar a Catalunya.
Una reflexió en el dur context de la
crisi socioeconòmica

Xavier Riudor

Sobre la FEDAIA

La FEDAIA és la plataforma que agrupa a Catalunya el conjunt d'entitats que treballen amb infants, joves i famílies en situació de risc d'exclusió social o desamparament. Nascuda l'any 1996, està formada per més de 90 entitats que atenen a més de 100.000 infants i 35.000 famílies a través de serveis en l'àmbit de l'acció social, l'educació, la formació prelaboral, la salut i l'atenció a les famílies. Cerquem avançar en els drets de la infància i l'adolescència, tant a nivell personal, social com polític, mitjançant un model d'actuació que garanteixi la qualitat de vida de la infància, l'adolescència i les famílies a Catalunya, especialment dels més vulnerables.

Al llarg d'aquests 18 anys de vida, la FEDAIA ha cercat contribuir en la millora de la qualitat de vida dels infants, adolescents, joves i famílies més vulnerables de Catalunya. En aquest àmbit, és l'agent social referent a Catalunya i treballa amb el suport, la col·laboració i el reconeixement de les diferents organitzacions del tercer sector i les diferents administracions competents. La FEDAIA és part del tercer sector social, d'importància creixent a Catalunya. Està formada per entitats no lucratives, destinades a combatre l'exclusió social i la pobresa de la infància, que actuen en el camp social.

Sobre la Col·lecció d'Articles de Reflexió FEDAIA

Amb aquests articles, FEDAIA enceta una nova línia de treball per a la defensa dels drets dels infants i la lluita per construir un futur per a la infància.

Amb l'objectiu d'aportar noves línies de coneixement, reflexions entorn a temàtiques que afecten a la infància, adolescents i famílies més vulnerables, i en definitiva, ampliar i dotar de discurs per avançar en la situació en què es troba la infància, FEDAIA inicia aquesta col·lecció d'articles. S'anirà publicant periòdicament aquest recull de reflexions i aportacions teòriques d'experts multidisciplinars que ens permetin tenir diferents punts de vista i així enriquir i actualitzar el nostre discurs.

En aquest segon número, es publica l'article de Xavier Riudor, Director del gabinet tècnic del Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, sota el títol: ***L'èxit escolar a Catalunya. Una reflexió en el dur context de la crisi socioeconòmica***

Sobre l'autor: Xavier Riudor

Xavier Riudor és Politòleg i conflictològ, diplomad en alta direcció d'empreses per ESADE i en Direcció d'Organització i sistemes d'informació per la Universitat Pompeu Fabra. Actualment és director del Gabinet Tècnic del Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya (CTESC), organisme d'assessorament del Govern amb representació dels principals agents socials i econòmics del país. És responsable dels estudis i dictàmens relacionats amb l'Estat del Benestar, les polítiques socials, la societat del Coneixement i del Desenvolupament sostenible.

És director i autor de diversos estudis i informes com ara *L'emprenedoria a Catalunya: activitat, educació i polítiques (2014)*, *El risc de pobresa relacionat amb el mercat de treball (2012)*, *Les necessitats formatives del sector turístic (2012)* o *El risc de fracàs escolar a Catalunya (2011)*. A més, és el coordinador dels capítols de Societat del coneixement, Condicions de vida i desenvolupament sostenible, de la *Memòria Socioeconòmica i Laboral de Catalunya*, elaborada anualment.

Ha estat director tècnic de diverses empreses de consultoria de màrqueting i d'estudis sociopolítics. Va ser cofundador del Portal d'Internet Educaweb.com, especialitzat en educació, formació i orientació i va ser director durant l'etapa de creació del CETEI, Centre d'innovació educativa de la Fundació Joan XXIII (Jesuïtes Educació).

L'ÈXIT ESCOLAR A CATALUNYA, UNA REFLEXIÓ EN EL DUR CONTEXT DE LA CRISI SOCIOECONÒMICA

Xavier Riudor

(Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya)

A finals del 2010, el Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya (CTESC) va elaborar un informe sobre el risc de fracàs escolar a Catalunya. Recordo que la seva presentació, al març del 2011, va coincidir amb el començament d'una nova legislatura a Catalunya, amb un nou govern on combatre el fracàs escolar havia de ser una de les seves prioritats polítiques.

L'informe ja va tenir en compte la situació socioeconòmica delicada que vivia el país. Malauradament, tres anys després de la seva publicació, la situació socioeconòmica s'ha agreujat encara més, amb un impacte molt fort en la vida de les famílies i en els recursos públics que teòricament havien de contrarestar les creixents dificultats de la població.

I dic això perquè **no podem analitzar la realitat educativa del país sense tenir en compte el context socioeconòmic dels nostres infants i per descomptat, de les seves famílies. Seria incomplet i esbiaixat fer una anàlisi de la nostra realitat educativa sense valorar aquest escenari.**

El context. El mercat de treball i el seu vincle amb la pobresa

En la transició cap a la societat postindustrial, paraules com flexibilització, adaptabilitat i mobilitat han substituït conceptes com especialització, estabilitat o continuïtat. Tot plegat, ha comportat un augment del risc de vulnerabilitat de determinats sectors que no han sabut adaptar-se a aquesta nova realitat (CTESC, 2012). Però l'arribada de la crisi ha fet créixer, sense parangó, la situació de fragilitat de moltíssimes llars. Així, al tercer trimestre del 2013, teníem un 22,8% de persones actives, un total de 840.000 persones, sense feina. Aquest atur està afectant intensament, a diferència d'altres crisis, als membres de la llars que aportaven més ingressos a la família amb 336.000 llars, el 12% de les llars de Catalunya, que es troben en aquesta situació. Aquesta dada té una conseqüència important, en els casos en que la persona afectada per la pèrdua de treball és la figura sustentadora principal de la llar, s'incrementa el risc de patir una crisi identitària en l'àmbit individual (amb la pèrdua de l'autoestima) que sovint acaba convertint-se en familiar i social (CTESC, 2012). En definitiva, és habitual que hi hagi un clar empitjorament de l'ambient domèstic. Tots aquests elements s'agregen en les llars en les quals tots els seus membres amb edat de treballar es troben a l'atur, situació que afecta al 10% de les llars de Catalunya.

Aquest fet no seria tan greu si fos fàcil trobar una nova feina, però malauradament no és així. Reincorporar-se al mercat de treball és molt complicat. El 2012, 1 de cada 2 persones (54%) sense feina portaven més d'un any a l'atur. I tot i així, si finalment es troba una feina, la probabilitat de tenir un contracte temporal és alta: el 87% dels contractes de treball signats el 2012 ho eren.

Tot plegat, està tenint uns efectes devastadors en els ingressos familiars d'aquestes llars. Així, **a l'any 2011, la renda mitjana de les llars cau per tercer any consecutiu, s'accelera la seva caiguda en relació amb anys anteriors i se situa a nivells del 2006. A més, Espanya, és el país que registra una distribució més desigual de la renda l'any 2011, en relació amb l'UE27, d'acord amb els valors de l'indicador S80/20. Catalunya també reflecteix una desigualtat socioeconòmica alta, només superada per Bulgària, Grècia, Letònia i Romania.**

Les dades sobre risc de pobresa són un reflex d'aquesta situació, **2 de cada 10 persones es troben en risc de pobresa, que s'eleva a 3 de cada 10 en el cas de persones aturades. Tanmateix, les persones que treballen no estan protegides del tot de trobar-se en risc de pobresa, el 10% està afectat per aquest tipus de risc. Segurament, té molt a veure que el 18,3% de les persones assalariades tenien un contracte temporal el 2012** (CTESC, 2013). **Si observem el risc de pobresa i exclusió social, el percentatge és més colpidor.** Aquest indicador, conegut com AROPE, té en compte, a més del risc de pobresa, si la persona viu en una llar amb baixa intensitat de treball (ningú no treballa o es treballa molt poc) i la privació material severa¹. **Aquí, la taxa es dispara, estem parlant d'un 26,7%, més d'1 de cada 4 persones a Catalunya.**

Finalment, **si ens centrem en els infants, la taxa de risc de pobresa d'aquest col·lectiu arriba al 26,4% i el posiciona com un dels més afectats per aquesta realitat.** Moltes organitzacions, entre elles FEDAIA², han alertat d'aquesta greu situació. És realment **preocupant no només pel seu impacte actual sinó per la seva repercussió en les trajectòries d'aquests infants i joves, atès que la situació econòmica de la població adulta es troba molt condicionada per les circumstàncies de la llar en que es va viure durant l'adolescència,** com s'observa en el mòdul de l'Enquesta de Condicions de Vida sobre transmissió intergeneracional de la pobresa 2011 (INE, 2012). **Hi ha una dada que il·lustra molt bé les dificultats que estan vivint les famílies amb fills: el 64% de les llars de dos adults amb tres o més fills dependents es troben en situació de pobresa, quan en el 2007, el percentatge era del 37,4%.**

Estructura de la població i de les famílies

El canvis en l'estructura de la població i concretament en les famílies també és rellevant. En primer lloc cal observar com ha canviat l'estructura de la població catalana, des del punt de vista immigratori. Just encetar el segle XXI, el nombre de persones d'origen immigratori entre 0 i 14 anys era de tan sols 28.700 nens i nenes. El 2013, aquesta xifra s'ha multiplicat per 4,5, unes 128.000 persones. Actualment, la població d'origen immigratori és el 13% de la nostra població

¹ Persones que tenen unes condicions de vida restringides per la manca de recursos i que no es poden permetre, per exemple, fer vacances, tenir una rentadora, un telèfon o menjar carn o proteïnes de manera regular, han de complir 4 de 9 situacions.

² Informe FEDAIA: *El fracàs escolar a Catalunya. 2012*

escolaritzada. És important recordar que el creixement de tota la població catalana durant el mateix període no arriba al 20%. És un canvi demogràfic realment espectacular que ha hagut de gestionar el nostre sistema educatiu, fer front, en molt poc temps, a un increment sense precedents de la diversitat sociocultural a les aules.

Pel que fa a l'estructura i la dinàmica interna familiar, hi ha un procés de nuclearització de la família i un increment de les ruptures i reconstitucions familiars, així com de les famílies monoparentals (un 8,7% del total de famílies ho són). Sembla indubtable que aquesta situació incrementa la complexitat de la relació entre el món educatiu i les famílies.

L'Estat del Benestar

Com ens indica Bauman (2013), ningú no ens ha preparat davant l'arribada d'un món més inhòspit i poc acollidor, en el que les requalificacions van a la baixa, els mèrits aconseguits es devaluen, el treball cada vegada són més volàtils i en general, la desocupació ha deixat de ser temporal per ser persistent. Tal vegada, un Estat del Benestar consolidat sembla que a priori, hauria de ser un instrument que permetés compensar aquest procés d'increment de la vulnerabilitat de les persones davant de les tendències actuals del mercat de treball i del seu encaix en aquest context de fragilitat dels vincles familiars.

Però l'Estat del Benestar espanyol i català realment pot complir aquest paper?

Des dels anys 80, les pensions i les prestacions per desocupació i exclusió social, com ens indica Laparra, (2010), han sofert un procés de desenvolupament innegable a Espanya i Catalunya. Però tot i així, **l'Estat del Benestar actualment té 2 punts dèbils que fan que no pugui fer correctament el seu rol de xarxa de protecció social: la primera fa referència a que arrossega dificultats de cobertura, com per exemple la manca de mesures específiques adreçades a les llars familiars en situació de risc de pobresa quan algun dels seus membres estan ocupats però els ingressos que genera són insuficients. I un segon problema cal vincular-lo amb la seva intensitat, o en altres paraules, l'existència de llars que malgrat haver rebut transferències socioeconòmiques no poden sortir d'una situació de risc de pobresa. Les polítiques socials són molt dèbils en determinats tipus de famílies com són les famílies nombroses o les monoparentals.**

A manera de resum, podem dir que les famílies i de retruc, els nostres infants, els està tocant viure un dels moments més difícils socioeconòmicament parlant de les darreres dècades, en una societat cada vegada més diversa i complexa i que es troba amb un Estat del Benestar modest –si el comparem amb els dels països europeus de referència- que s'esquerda davant la manca de recursos públics disponibles.

Davant d'aquest context socioeconòmic descrit, com està funcionant el nostre sistema educatiu?

La despesa en educació a Catalunya

Abans de res, resulta oportú analitzar quins recursos econòmics ha emprat la Generalitat en política educativa. **Si analitzem els pressupostos del programa Educació de la Generalitat, la quantitat prevista en el 2012 era de 5.471 milions d'euros. Per trobar una xifra similar hauríem de retrocedir a l'any 2007, quan era de 5.317 milions. El pressupost d'educació va arribar a la seva xifra més alta el 2010 amb 6.310 milions d'euros, 1.000 milions més que el 2012.**

Pot resultar interessant fer una comparativa entre la gestió educativa del 2006-2007 i la del 2011-2012 amb uns recursos similars a administrar. Pel que fa al nombre d'alumnes, el curs 2011-2012 hi havia un total de 1.498.477 alumnes mentre que el curs 2006-2007 eren 1.331.284. O sigui que amb un 2,9% més de pressupost respecte del 2007, el sistema educatiu ha hagut atendre un 12,6% més d'alumnes. És també cert que això ha comportat, en general, una major contribució privada a l'educació a través de taxes o de directament manca de places públiques, com ha succeït en l'etapa infantil.

Indicadors educatius

Continuant amb aquesta comparativa, quins són els principals indicadors educatius que ens permeten valorar el rendiment del sistema?

En primer lloc parlariem dels **4 indicadors bàsics en l'àmbit educatiu que s'empren en l'àmbit de l'Estratègia Europea 2020**. Cal dir que d'aquests 4, dos ja estan assolits per Catalunya. El 2012, el 41% de la població entre 30 i 34 anys tenen estudis superiors, per sobre del 40% que marca l'objectiu. El 2007 el percentatge era del 38,3%. I també complim amb escriure que el 95% dels nens entre 4 anys i l'edat d'escolarització obligatòria han de participar en l'educació infantil, un objectiu que el 2007 també s'assolia. Ens resten dos. En primer lloc, **el percentatge d'abandonament escolar prematur al 2020 no hauria de ser superior al 10%. El 2012 estem encara molt lluny, el 24% del joves entre 18 i 24 anys tenen com a molt l'ESO i no continuen estudiant. Ara bé, el 2007 el percentatge era del 31,6%, més de 7 punts de millora, una millora important. Sí, sabem que l'efecte crida del mercat de treball és molt rellevant i quan aquest factor decreix, hi ha menys temptacions de deixar el sistema educatiu. Així, tot i que és una tendència positiva, encara no podem parlar que estigui plenament consolidada.**

I per últim, encara estem lluny de tenir un 15% dels adults participant en aprenentatge permanent, ara estem en el 8,8% però és un percentatge similar a la realitat europea del 2012 i un pel per sota de les dades del 2007 a Catalunya (9,1%).

Una altra dada rellevant és la taxa de graduació a l'ESO. Hem passat del 76,7% dels alumnes matriculats el 2006-2007 al 82,9% del curs 2011-2012, una millora del 6,9 p.p.. La millora de la taxa de graduació és encara superior a Batxillerat, del 73,4% al 82,3%, 9 punts de millora.

No podem acabar aquest repàs dels principals indicadors del rendiment educatiu sense parlar del PISA. El desembre del 2013 es van publicar les darreres dades i immediatament ha comportat un allau de primeres anàlisis i articles. És aviat per fer una anàlisi aprofundida del que ens aporta aquest estudi internacional de les competències en matemàtiques, lectura i ciències. Però sí que sorprèn aquesta visió dramàtica de la majoria dels titulars a partir de les primeres anàlisis de l'informe PISA, un instrument d'avaluació útil però que cal també tenir en compte l'esperit del mateix i les seves limitacions.

Així, seguint amb la metodologia d'aquest bloc, farem una mirada general als **resultats del PISA 2006 i 2012**. I què trobem? El nostre rendiment en competències es manté en el científic, millora lleument en el matemàtic i mostra un millor resultat en comprensió lectora. Si observem les competències científiques, les que pitjors resultats han obtingut, ens trobem a la mateixa distància que la mitjana de l'OCDE del 2006 i els nostres resultats estan per sobre de països com Suècia o Islàndia i equiparables als de Luxemburg o Itàlia o Noruega. En Matemàtiques, tenim gairebé la mateixa mitjana que l'OCDE i estem per sobre de Suècia, Estats Units, Itàlia o Noruega i tenim un resultat semblant al de països com Luxemburg, Islàndia, Regne Unit o França. I per últim, en competència lectora, hem superat en 5 punts la mitjana de l'OCDE, quan en el 2006 estàvem quinze punts per sota, tenim resultats superiors als obtinguts per Dinamarca, Àustria, Luxemburg, Itàlia i Suècia; i similars als dels Estats Units, Regne Unit, França o Noruega. Dit d'una altra manera, **el sistema educatiu català aconsegueix preparar als seus alumnes en competències lectores, científiques i matemàtiques millor o de manera similar que els sistemes educatius de Suècia, Islàndia, Estats Units, Luxemburg, Noruega o Itàlia, en la majoria dels casos amb recursos molt superiors en educació als de Catalunya. Així, vist d'aquesta manera, els nostres resultats no semblen tan dolents com ens podien fer pensar en una primera mirada.**

Voldria sobretot subratllar una idea que vull que emergeixi d'aquesta anàlisi que he fet fins el moment. **Tot tenint en compte els nostres dèficits històrics formatius de la població espanyola i catalana, encara elevats respecte a la resta de països de l'OCDE, com s'ha encarregat d'evidenciar l'informe PIAAC (Survey of Adult Skills) de l'OCDE (2013b), en un context socioeconòmic molt complex, amb una intensa crisi socioeconòmica que ha afectat profundament els recursos públics, i en el marc d'una alta diversitat sociocultural com mai no havíem vist a les nostres aules i a la societat en general, el nostre sistema educatiu ha sabut donar una resposta que podríem considerar meritòria davant aquests ingents reptes. No és una valoració complaent, es tracta de posar en valor les dificultats que s'han hagut de fer front per poder mantenir el sistema amb un funcionament acceptable malgrat la forta estrebada de l'època que ens ha tocat viure.**

I des de la realitat educativa que hem viscut, cap on podem anar?

Com he indicat al principi d'aquest article, a finals del 2010 el CTESC va publicar un informe sobre

el risc de fracàs escolar a Catalunya amb tot un seguit de consideracions i recomanacions per poder elaborar una política pública que abordés amb més efectivitat la problemàtica del fracàs escolar. 3 anys més tard, crec que les aportacions que vàrem fer en el seu moment són en molt bona part vigents, i una part d'elles han estat presents en la política pública de lluita contra el fracàs escolar que ha dut a terme el govern de la Generalitat en els darrers anys. Tot tenint en compte les aportacions que vàrem fer des del CTESC, intentaré aportar el meu punt de vista sobre aspectes que considero cabdals per a la millora del sistema educatiu.

Garantir la cobertura de les necessitats bàsiques

Però abans he de fer una prèvia. M'hagués agradat començar per aspectes més específics, centrats en l'àmbit de l'educació però el context actual no ho permet. **Si volem implantar un model d'èxit escolar al nostre país, hem de garantir que les famílies tinguin uns ingressos mínims que cobreixen les seves necessitats quotidianes. No pot funcionar una escola si s'ha de preocupar que els seus alumnes vinguin correctament alimentats, adequadament vestits o amb un nivell d'higiene acceptable. I malauradament, aquesta realitat existeix en el nostre país.** En l'informe del CTESC (2012) sobre el risc de pobresa relacionat amb el mercat de treball s'insistia en la necessitat de garantir uns ingressos mínims que evitessin caure en la pobresa i l'exclusió social als col·lectius més vulnerables. I en aquest sentit, sobretot, es recomanava **prendre mesures per evitar que la composició familiar a Catalunya tingui un impacte tan important en el risc de pobresa, especialment en les famílies amb nens.** Sabem que en un context de reducció de la despesa pública, plantejar una mesura d'aquest tipus no resulta fàcil, i menys en el context institucional actual. Però sí que creiem que caldria reflexionar sobre les prioritats de les nostres polítiques per tal de reconduir el marge de despesa que tenim en aquest país, malgrat que aquest fet impliqui, lògicament, algunes renúncies. No es tracta d'entrar en un debat conceptual sobre la renda bàsica de ciutadania, no es tracta de fer un model de màxims, es tracta de **garantir, d'una manera objectiva, que tota família que visqui a Catalunya tingui cobertes les necessitats més bàsiques.**

L'equitat

I a partir d'aquí, abordaríem un element clau, l'equitat. Aquest ha estat, històricament, un dels atributs on l'escola catalana ha destacat, en comparació amb altres països. Però, **de la mateixa manera que en els darrers anys s'ha incrementat la desigualtat social i el risc de pobresa, també, tal com indica el darrer informe PISA, les desigualtats s'han fet més evidents a les nostres escoles.** Així, per exemple, s'observa que la diferència de resultats entre alumnes d'origen immigrant i els autòctons és el doble que la mitjana dels països de l'OCDE. També s'observen diferències segons l'estatus socioeconòmic de l'alumne. El nostre sistema educatiu ha tingut problemes per poder gestionar de manera efectiva un canvi tan significatiu del perfil dels seus alumnes segons el seu origen, tot i que s'ha de reconèixer que no era fàcil atès que el creixement de la immigració al nostre país ha estat molt contundent en els darrers anys. **És per això que cal**

seguir esmerçant recursos i metodologies perquè tots els alumnes tinguin les mateixes oportunitats de reeixir i que aquestes no estiguin condicionades per raons socioeconòmiques o d'origen. En aquest context, cal reflexionar definitivament sobre la lacra de la repetició que perjudica ostensiblement als alumnes més desfavorits i que a Catalunya és molt superior a la mitjana dels països de l'OCDE, i que com els informes reiteren, és molt poc efectiva tant pel que fa a la millora del rendiment com pels elevats costos que representa.

Si fóssim capaços de garantir un nivell de sostenibilitat econòmica suficient a les famílies i que el sistema educatiu apliquéssim recursos i metodologies per donar les mateixes oportunitats a tots els alumnes, aconseguiríem tenir una base prou sòlida com per potenciar un model educatiu de qualitat.

Anem a veure en quins elements podríem avançar per millorar el nostre sistema educatiu.

Preparar als infants i joves per a la vida del segle XXI

Tal com ens indica Zygmunt Bauman en el seu llibre sobre l'educació en un món líquid (2013) el propòsit de l'educació era, és i sempre seguirà sent, la preparació dels joves per a la vida. Però alerta, una vida d'acord amb la realitat en la que estan destinats a viure, no amb la realitat de fa 40 o 50 anys. Ara ja ningú no pot garantir als infants que si estudien i arriben a la universitat aconseguiran un bon lloc de treball remunerat i estable. La realitat és ben bé una altra.

Yong Zhao (2012) ens alerta que els estudiants actuals hauran de fer front a una societat que ha canviat profundament a causa de la globalització i les tecnologies, mentre que en canvi tendim a desenvolupar i implementar plans d'estudis rígids i homogenis que s'esforcen a fixar un paradigma educatiu que ja no és l'adequat per fer front a la realitat present i sens dubte futura. És aquí on vull apuntar alguns elements que són essencials per anar adaptant-nos a aquesta nova realitat.

L'educació emprenedora

Per poder fer front als reptes apuntats en el paràgraf anterior, cal introduir el que podem entendre com a educació emprenedora a les nostres aules. Quan parlo d'emprenedoria³ em refereixo a l'habilitat de la persona de transformar les idees en actes. Aquest concepte es relaciona amb la creativitat, la innovació i l'assumpció de riscos, així com l'habilitat de planificar i gestionar projectes per tal d'assolir objectius. I aquesta actitud emprenedora afecta tant a la vida personal com a la professional. Per tant, quan penso en emprenedoria, no em refereixo als coneixements tècnics per a l'inici d'un projecte sinó a les competències emprenedores, com són la iniciativa personal, la proactivitat, l'autonomia, la tenacitat, la innovació, el treball en equip, la tolerància al risc, la gestió de la frustració del fracàs, etc. Al segle XXI les persones han de saber gestionar-se a si mateixes i,

³ El CTESC acaba d'aprovar un informe sobre l'emprenedoria a Catalunya. En aquest informe hem dedicat un capítol a l'educació emprenedora que considerem essencial.

en canvi, el nostre model educatiu tendeix a premiar l'alumne que més acata el missatge unidireccional provinent del mestre. Quan surti del sistema educatiu, es trobarà amb una societat que ja no serà capaç de gestionar la seva vida, com passava en el segle XX, ara aquest model definitivament ja no serveix. En definitiva, consisteix en, com ens indicava la Maria Batet en una de les sessions d'elaboració de l'informe, en educar en la **pedagogia de la possibilitat**, a la recerca d'allò que ens genera passió, però a la vegada, ens dota per construir una estratègia i saber-la traduir en acció. Entenem l'educació emprenedora, no com una assignatura vertical i compartimentada, sinó com un eix transversal que ha d'impregnar tant el currículum com el projecte educatiu de centre. I aquesta aposta, obliga necessàriament a que els centres educatius han d'estar oberts al seu entorn, a l'entorn de l'emprenedoria i que aquest es pugui introduir en el món educatiu, aportant idees, experiències i suport al professorat.

2 peces fonamentals en aquest procés de transformació de l'escola cap a la realitat del segle XXI: el professor o professora i el factor institucional com a instrument de governança.

El mestre

Hi ha un consens en què el mestre és la peça essencial i fonamental. En la presentació del PISA 2012 hi ha hagut més del mateix. Si volem una escola que, per exemple, pugui ensenyar els valors i les habilitats comentades anteriorment cal comptar amb un professorat que se senti capacitats per fer aquesta tasca: no ha d'haver-hi resistències per treballar decididament en equip, s'han de sentir còmodes compartint amb altres col·legues la seva aula com un procés de millora contínua i han d'incorporar altres maneres d'ensenyar amb l'objectiu de reduir el pes de la pura transmissió de coneixements als seus alumnes. Una via per aconseguir-ho és l'ús ampli de metodologies actives i participatives, l'aprenentatge servei, l'aprenentatge per descobriment, per projectes, experiencial, les quals faciliten la transició del marc conceptual a l'experiència pràctica.

Una altra via és aprofitar el que ens donen les noves tecnologies i que aquestes ens ajudin a modificar substancialment la nostra manera d'ensenyar, no com un mer substitut virtual del llibre de text. Gerver (2010) considera que cal crear un entorn educatiu que sigui irresistible, que sigui emocionant per als nostres alumnes, no té sentit dir als infants que deixin tot allò que els interessa a la porta de l'aula, ja que els hi estem transmetent que les coses que els adults considerem importants han de ser per força avorrides i poc atractives. És una tasca del mestre, en una societat on el món multimèdia té una presència intensa en la vida de l'infant, captar la seva atenció i per tant, no podem renunciar a tot allò que ens aporten les noves tecnologies. L'educació pot ser divertida, ha de fomentar la curiositat i per això hem d'aconseguir que els nens gaudeixin de tota la seva estada a l'escola, no només de les estones que són al pati.

Com podem tenir un millor professorat? Incrementant el prestigi de la seva professió, amb una acurada carrera professional que faciliti una selecció més rigorosa del

professorat a través de la formació inicial, centrada en les competències, no només en els seus coneixements teòrics, amb una proposta d'aprenentatge permanent de qualitat, i amb un procés d'avaluació que permeti definir els punts de millora de cada un dels seus membres.

Els factors institucionals: els marcs legislatiu i organitzatiu

El professor i l'alumne es troben immersos en un sistema organitzatiu que acabarà marcant el marge de maniobra disponible a l'hora d'aplicar aquests elements que hem comentat. **Si volem una escola que aposti per la innovació i la creativitat amb un professorat de prestigi i motivat, el model organitzatiu del nostre sistema educatiu ha de fer un procés de canvi que en part ja l'ha començat a fer.**

Primer de tot, cal reclamar estabilitat legislativa. Durant aquest segle ja portem 3 lleis estatals de l'educació i una llei d'educació catalana. I la darrera, la LOMCE, amb una esperança de vida que es preveu ben curta, a la primera oportunitat d'un canvi de partit en el govern de l'Estat.

Flexibilització i acompanyament: adaptació a les necessitats de cada alumne

Necessitem una organització que faciliti que el seu equip escolar se centri en l'alumne. Cal que el procés formatiu s'adapti, en una part important, a les necessitats de cada alumne. Cal flexibilitzar-lo, adaptar-lo: orientació, acompanyament, atenció personalitzada, seguiment, són conceptes que cal aplicar a partir d'un bon coneixement de la trajectòria de cada alumne, a partir d'un veritable historial compartit. Sens dubte, en etapes primerenques, és un dels millors antidòts per lluitar contra el fracàs escolar. Ja no té sentit un sistema educatiu en què tots els nens i nenes hagin d'estudiar exactament el mateix i de la mateixa manera. Aquest acompanyament s'ha d'estendre en tot el seu itinerari escolar. En les darreres etapes obligatòries, l'orientació acadèmica i professional hauria d'adquirir més protagonisme, amb l'objectiu de fer amb major seguretat el pas de l'educació obligatòria a la postobligatòria i els seus vincles amb el món laboral. I aquí **caldria treballar conjuntament amb altres àmbits de les polítiques de la Generalitat, com és el propi Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC),** per crear instruments de suport als orientadors que els hi permeti fer amb garanties la seva feina.

Això significa també afluïxar la "cotilla" del sistema: treure càrrega de continguts en els currículums, centrar-nos en els aspectes essencials de les competències més bàsiques per donar més marge d'actuació als mestres, que actualment estan massa pressionats per donar un currículum molt dens i que impedeix esmerçar temps en usar didàctiques més innovadores. Aquesta major disponibilitat de temps, amb els reforços adequats, hauria de servir per destacar les competències singulars de cada alumne (detectar i potenciar allò que "apassiona" a l'alumne o bé allò que facilita trobar una activitat vocacional, per exemple) que possibilitarien treballar per a la seva excel·lència en

determinats camps (científic, humanista, artístic...) i que pot ser un element fonamental i diferencial per al seu creixement personal i professional.

Tot plegat passa per una real autonomia de centres amb un equip que lideri l'activitat educativa del centre i que a la vegada comporti una certa responsabilització dels resultats obtinguts. I això també ha de comportar tenir marge, dins d'un marc, per escollir l'equip amb qui et vols posar a navegar. Per últim, el sistema també ha de ser flexible en el sentit de facilitar en tot moment l'entrada d'estudiants i pel que fa als que ja són dins fer més senzill i intuïtiu els diversos canvis d'etapa dins del sistema.

Cap a espais més acollidors

Aquest nou rol institucional i del mestre ha de veure's reflectit en l'escenari que es produeix el fet educatiu. Cal reconèixer que les nostres aules han envellit i que cal transformar-les perquè puguin donar resposta als reptes actuals. Per fer un símil arquitectònic, moltes de les nostres aules són com esglésies romàniques, amb uns murs molt gruixuts, unes enormes columnes i amb molt poques entrades de llum. I ara ens toca apostar decididament per una aula contemporània, oberta a l'exterior –tant física com virtual-, lluminosa, polivalent, alegre... El 2012, Jesuïtes Educació va posar en marxa una iniciativa innovadora, Horitzó 2020, on va participar tota la seva comunitat educativa, inclosos els alumnes, i un dels eixos clau de millora de la seva proposta educativa se centrava en els espais educatius: consideraven que calia fer-los més polivalents, flexibles, més alegres, amb més color, les classes més grans, il·luminades, amb més vegetació, però sobretot, entendre que la classe no és un espai tancat, la classe també és el carrer, el pati, el parc, no té sentit tenir-los reclosos a les seves aules durant un munt d'hores al dia. En les actuals condicions, ens estranya que tinguin dificultats per concentrar-se i per mantenir l'atenció?. En l'actual context d'ajustos econòmics, no estic demanant que enderroquem les velles escoles o fem grans reformes. N'estic convençut que amb la complicitat de tota la comunitat educativa, es pot transformar amb molts pocs recursos les aules per convertir-les en espais més amables, confortables, càlids, com ja es pot veure en moltes de les escoles d'arreu del país sobretot en les aules d'infantil i primària.

L'avaluació

Cada vegada s'està avaluant més el sistema, tant amb metodologies internes com internacionals. S'ha avançat considerablement en aquesta línia, però hem de ser conscients que cada sistema d'avaluació té en compte un seguit de potencialitats i també de limitacions. Un bon exemple és el PISA, el qual està generant una considerable pressió en els governs que en formen part per tal d'acabar configurant una mena de currículum mundial, molt orientat cap a la competitivitat. **Però no podem oblidar que estem parlant de l'educació de les persones, fet que va molt més enllà del que mesura el PISA, com és el procés de construcció bàsica de la personalitat humana, la seva capacitat de socialització, la gestió emocional, el compromís social i ètic, etc. I aquests són elements primordials en qualsevol procés educatiu que no poden quedar relegats per visions parcials com les que aporta el PISA.**

Així, si mirem el rànking de PISA, els països asiàtics copen les primeres posicions, però no és menys cert que aquest afany competitiu instal·lat a les seves aules tenen efectes negatius en la seva socialització i en el seu desenvolupament humà com indica el sociòleg Xu Anqi (citat a Aldama, Z., Aunió, J.A. 2013 desembre 3). No m'agradaria que aquest fos el nostre camí.

En aquest procés d'avaluació del sistema educatiu, també és important avaluar l'equip educatiu per tal d'empoderar-lo i de donar-li els recursos necessaris per fer millor la seva feina. Així, cal incorporar amb més decisió una avaluació més qualitativa, ens cal avaluar dintre de l'aula per tal de poder donar suport al professorat. Tècniques de coaching i mentoring podrien ser molt útils per acompanyar als mestres en aquest procés de canvi metodològic comentat anteriorment. És inaudit observar com encara el que succeeix dins de l'aula ens és desconegut. L'últim informe PISA 2012 ens dóna una dada rellevant: el 10% dels alumnes a Espanya assisteix a centres en els que el director afirma que els professors més experimentats assisteixen com a observadors a la impartició de classes, mentre que a l'OCDE, aquest percentatge s'eleva al 69%, 59 p.p. de diferència!. Com ens indica MacBeathe (2013), el professor solitari obrint el seu propi camí dins l'aula davant de 30 joves és un model de futur insostenible.

Malauradament, quan es fa l'avaluació del professorat, el seu impacte és molt limitat al nostre país i rarament comporten modificacions de salaris, millores en els incentius o noves oportunitats de desenvolupament professional. De nou, l'informe PISA és conclouent: El 33% dels alumnes (enfront el 52% dels alumnes de l'OCDE) assisteixen a centres en què les avaluacions i/o valoracions dels professors condueixen directament a un canvi en les possibilitats de promoció professional.

Pel que fa a l'avaluació del rendiment educatiu dels alumnes, no ha d'anar en detriment de la potenciació dels itineraris individualitzats que millor s'adaptin al perfil de cada alumne i que li permetin excel·lir en alguna competència. Caldria reflexionar si és més garantia d'èxit personal i professional un alumne que suspèn alguna assignatura però en canvi excel·leix en determinades competències o bé l'alumne que supera discretament totes les assignatures.

Una síntesi final

Estem vivint la crisi més dura de les darreres dècades i el seu impacte s'està notant de manera molt intensa en el benestar i en la sostenibilitat econòmica de moltes famílies. Aquesta situació està afectant als nostres infants i joves que a més de viure, en molts casos, l'angoixa i la tensió derivades de les estretors econòmiques, s'enfronten a un futur ple d'incertesa on les antigues receptes han deixat de funcionar i on hauran d'adquirir altres competències que els hi resultaran claus per tenir un futur professional engrescador.

La crisi econòmica ha comportat un debilitament del ja de per si reduït Estat del Benestar en el què vivíem, deixant sense cap tipus de protecció a moltes famílies. Les polítiques també han patit considerables constriccions pressupostàries.

Tot i això, el sistema educatiu a Catalunya ha donat una resposta digna als reptes que se li han plantejat en aquest començament de segle. Malgrat la forta retallada que ha patit, i en una dècada en què l'increment d'estudiants d'origen immigratori ha estat excepcional, els resultats obtinguts els podem considerar acceptables, en la línia de molts països occidentals, amb una clara evolució positiva durant els darrers anys.

Abans de centrar-nos en la política educativa, hem de ser conscients que la duresa i l'allargada d'aquesta crisi ens obliga a garantir uns ingressos mínims per a totes les famílies. Sense tenir cobertes les necessitats bàsiques, poc sentit té parlar d'aspectes específics de l'educació. Aquesta cobertura és un element fonamental per fer de l'equitat un dels elements claus del nostre sistema educatiu.

A partir d'aquí cal seguir millorant la manera de com eduquem als infants i joves en aquest temps que els toca viure. Tenim alguns avantatges, ja no ens cal orientar tots els recursos a infraestructures, perquè en una gran part ja les tenim fetes. Es tracta de gestionar sobretot intangibles, orientats sobretot al coneixement, l'organització i la gestió de persones. En aquest article, he apostat per introduir de manera transversal els valors i les actituds pròpies d'una educació emprenedora. A la vegada empoderar al mestre en aquest paradigma, que els hi faciliti apostar per noves metodologies d'ensenyament que ajudin a fer la transició des del marc conceptual a l'experiència pràctica, tot aprofitant el que ens poden donar les noves tecnologies, el llenguatge natural dels estudiants del present.

El mestre i l'alumne s'han de trobar còmodes en l'entramat institucional. Aquest ha de ser cada vegada més flexible i adaptable a les necessitats de cada alumne: conceptes com orientació, acompanyament, atenció personalitzada i seguiment han de ser centrals en totes les escoles. I sobretot, el sistema ha de donar espai a l'acció educadora, cal deixar anar llast, no pot ser que tota la jornada educativa estigui carregada de continguts que impedeixin una certa serenitat educativa en l'aprenentatge de l'alumne. I cal seguir avaluant, tot tenint en compte les seves limitacions, tant pel que fa a l'àmbit del sistema, de l'alumnat com també del professorat.

Ara bé, en un context de reducció de despeses, ara més que mai, cal cercar el diàleg, els acords, la transparència en les decisions i això suposa comptar amb tota la comunitat educativa. En aquest sentit, la LOMCE és un exemple paradigmàtic del que mai no s'hauria de fer a l'hora de legislar sobre una matèria absolutament clau en un país. Però avui vull quedar-me amb un missatge positiu, la feina feta fins ara ens permet, si tots nosaltres ho volem, construir des d'ara mateix, una educació pensada per donar resposta als reptes del segle XXI.

- No podem analitzar la realitat educativa del país sense tenir en compte el context socioeconòmic dels nostres infants i per descomptat, de les seves famílies. Seria incomplet i esbiaixat fer una anàlisi de la nostra realitat educativa sense valorar aquest escenari.
- A l'any 2011, la renda mitjana de les llars cau per tercer any consecutiu, s'accelera la seva caiguda en relació amb anys anteriors i se situa a nivells del 2006. A més, Espanya, és el país que registra una distribució més desigual de la renda l'any 2011, en relació amb l'UE27. Catalunya també reflecteix una desigualtat socioeconòmica alta, només superada per Bulgària, Grècia, Letònia i Romania.
- A Catalunya, 2 de cada 10 persones es troben en risc de pobresa, que s'eleva a 3 de cada 10 en el cas de persones aturades. Tanmateix, les persones que treballen no estan protegides del tot de trobar-se en risc de pobresa, el 10% està afectat per aquest tipus de risc. Segurament, té molt a veure que el 18,3% de les persones assalariades tenien un contracte temporal el 2012.
- Si observem el risc de pobresa i exclusió social, el percentatge és més colpidor. Aquest indicador, conegut com AROPE, té en compte, a més del risc de pobresa, si la persona viu en una llar amb baixa intensitat de treball (ningú no treballa o es treballa molt poc) i la privació material severa. Aquí, la taxa es dispara, estem parlant d'un 26,7%, més d'1 de cada 4 persones a Catalunya.
- Si ens centrem en els infants, la taxa de risc de pobresa d'aquest col·lectiu arriba al 26,4% i el posiciona com un dels més afectats per aquesta realitat. Dada realment preocupant no només pel seu impacte actual sinó per la seva repercussió en les trajectòries d'aquests infants i joves, atès que la situació econòmica de la població adulta es troba molt condicionada per les circumstàncies de la llar en que es va viure durant l'adolescència.
- Hi ha una dada que il·lustra molt bé les dificultats que estan vivint les famílies amb fills: el 64% de les llars de dos adults amb tres o més fills dependents es troben en situació de pobresa, quan en el 2007, el percentatge era del 37,4%.
- L'Estat del Benestar actualment té 2 punts dèbils que fan que no pugui fer correctament el seu rol de xarxa de protecció social: la primera fa referència a que arrossega dificultats de cobertura, com per exemple la manca de mesures específiques adreçades a les llars familiars en situació de risc de pobresa quan algun dels seus membres estan ocupats però els ingressos que genera són insuficients. I un segon problema cal vincular-lo amb la seva

intensitat, o en altres paraules, l'existència de llars que malgrat haver rebut transferències socioeconòmiques no poden sortir d'una situació de risc de pobresa. Les polítiques socials són molt dèbils en determinats tipus de famílies com són les famílies nombroses o les monoparentals.

- La despesa en educació a Catalunya: Si analitzem els pressupostos del programa Educació de la Generalitat, la quantitat prevista en el 2012 era de 5.471 milions d'euros. Per trobar una xifra similar hauríem de retrocedir a l'any 2007, quan era de 5.317 milions. El pressupost d'educació va arribar a la seva xifra més alta el 2010 amb 6.310 milions d'euros, 1.000 milions més que el 2012.
- Segons els indicadors bàsics en l'àmbit educatiu que s'empren en l'àmbit de l'Estratègia Europea 2020, el percentatge d'abandonament escolar prematur al 2020 no hauria de ser superior al 10%. El 2012 estem encara molt lluny, el 24% del joves entre 18 i 24 anys tenen com a molt l'ESO i no continuen estudiant. Ara bé, el 2007 el percentatge era del 31,6%, més de 7 punts de millora, una millora important. Sabem que l'efecte crida del mercat de treball és molt rellevant i quan aquest factor decreix, hi ha menys temptacions de deixar el sistema educatiu. Així, tot i que és una tendència positiva, encara no podem parlar que estigui plenament consolidada.
- Una altra dada rellevant és la taxa de graduació a l'ESO. Hem passat del 76,7% dels alumnes matriculats el 2006-2007 al 82,9% del curs 2011-2012, una millora del 6,9 p.p.. La millora de la taxa de graduació és encara superior a Batxillerat, del 73,4% al 82,3%, 9 punts de millora.
- Segons les dades del PISA 2006-2012, podem extreure que el sistema educatiu català aconsegueix preparar als seus alumnes en competències lectores, científiques i matemàtiques millor o de manera similar que els sistemes educatius de Suècia, Islàndia, Estats Units, Luxemburg, Noruega o Itàlia, en la majoria dels casos amb recursos molt superiors en educació als de Catalunya. Així, vist d'aquesta manera, els nostres resultats no semblen tan dolents com ens podien fer pensar en una primera mirada.
- Si volem implantar un model d'èxit escolar al nostre país, hem de garantir que les famílies tinguin uns ingressos mínims que cobreixen les seves necessitats quotidianes.
- No pot funcionar una escola si s'ha de preocupar que els seus alumnes vinguin correctament alimentats, adequadament vestits o amb un nivell d'higiene acceptable. I

malauradament, aquesta realitat existeix en el nostre país.

- De la mateixa manera que en els darrers anys s'ha incrementat la desigualtat social i el risc de pobresa, també, tal com indica el darrer informe PISA, les desigualtats s'han fet més evidents a les nostres escoles.
- És per això que cal seguir esmerçant recursos i metodologies perquè tots els alumnes tinguin les mateixes oportunitats de reeixir i que aquestes no estiguin condicionades per raons socioeconòmiques o d'origen.
- Si fóssim capaços de garantir un nivell de sostenibilitat econòmica suficient a les famílies i que el sistema educatiu apliqués recursos i metodologies per donar les mateixes oportunitats a tots els alumnes, aconseguiríem tenir una base prou sòlida com per potenciar un model educatiu de qualitat.
- Primer de tot, cal reclamar estabilitat legislativa. Durant aquest segle ja portem 3 lleis estatals de l'educació i una llei d'educació catalana. I la darrera, la LOMCE, amb una esperança de vida que es preveu ben curta, a la primera oportunitat d'un canvi de partit en el govern de l'Estat.
- Flexibilització i acompanyament: adaptació a les necessitats de cada alumne: Necessitem una organització que faciliti que el seu equip escolar se centri en l'alumne. Cal que el procés formatiu s'adapti, en una part important, a les necessitats de cada alumne. Cal flexibilitzar-lo, adaptar-lo: orientació, acompanyament, atenció personalitzada, seguiment, són conceptes que cal aplicar a partir d'un bon coneixement de la trajectòria de cada alumne, a partir d'un veritable historial compartit. Sens dubte, en etapes primerenques, és un dels millors antídots per lluitar contra el fracàs escolar. Ja no té sentit un sistema educatiu en què tots els nens i nenes hagin d'estudiar exactament el mateix i de la mateixa manera.

BIBLIOGRAFIA

Albaigés, B., Ferrer-Esteban, G (2012). *L'èxit educatiu a Catalunya. Indicadors dels sistemes educatius*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill

Aldama, Z., Aunió, J.A. (2013 diciembre 3): Asia gana la carrera de la educación. *El País*, p.20
Bauman, Z. (2013). *Sobre la educación en un mundo líquido*. Barcelona. Paidós.

Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, CTEESC (2008). *Memòria socioeconòmica i laboral de Catalunya 2007*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, CTEESC (2011). *Informe sobre el risc de fracàs escolar a Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, CTEESC (2012). *El risc de pobresa relacionat amb el mercat de treball*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consulta a http://www.ctesc.cat/doc/doc_71910165_1.pdf

Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, CTEESC (2013). *Memòria socioeconòmica i laboral de Catalunya 2012*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consulta a <http://www.ctesc.cat/msil/index.html>

Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, CTEESC (2014). *L'Emprenedoria a Catalunya. Activitat, educació i Polítiques*. Esborrany de l'informe. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

Consell Superior d'Avaluació del sistema educatiu (2006). Estudi PISA 2006. *Avançament de resultats*. Generalitat de Catalunya.

FEDAIA (2012): El fracàs escolar a Catalunya. Barcelona. Consulta a <http://xarxanet.org/sites/default/files/informefracasescolarfedaia.pdf>
<http://fedaiia.org>

Gerver, R. (2010). *Creating tomorrow's Schools today*. London: Continuum International Publishing Group

Ibáñez, M.J. (2013 desembre 6). Alumne ric, alumne pobre. *El Periódico*, p.32

Ibáñez, M.J., Schneider, F (2013, desembre 5). El fracàs de la vella escola. *El Periódico*, p.30
IDESCAT(2013). *Idescat*. Consulta a <http://www.idescat.cat/>

INE (2012). Encuesta de condiciones de vida. Transmisión Intergeneracional de la pobreza y el bienestar 2011. Principales resultados. Madrid. Consulta a: <http://www.ine.es/prensa/np743.pdf>

Jesuïtes Educació (2013). Horitzó 2020. Barcelona. Consulta a : <http://h2020.fje.edu/>

Laparra, M (2010). Los huecos de la protección social en España. Dins *El primer impacto de la crisis social en España* (p.353-405). Madrid: Fundació FOESSA i Càritas Española Editores.

Vidales, R. (2013, desembre 13). La familia cambia, la política no. *El País*, p. 38-39

MacBeath, J . (2013). *Col·laborar, innovar i liderar. El futur de la professió docent*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill

OCDE (2013a). PISA 2012 results. Consulta a <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results.htm>

OCDE (2013b). *Survey of Adult Skills (PIAAC)*. Consulta a <http://skills.oecd.org/skillsoutlook.html>

Zhao, Y. (2009). *Comments on the Common Core Standards Initiative*. Dins *AASA Journal Of Scholarship and Practice*, 6 (3) p.46-54

Zhao, Y. (2012). *Educar la creativitat i l'emprenedoria en un món globalitzat*. Barcelona Fundació Jaume Bofill

C/ Caballero nº 79, 1er B, 08014 Barcelona
Telèfon: (93) 336 72 65, Fax: (93) 263 55 10
fedaia@fedaia.org / www.fedaia.org

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament de Benestar Social
i Família**

**Diputació
Barcelona**

**Ajuntament de
Barcelona**

Obra Social "la Caixa"